

IZ SPLITSKIH SVAŠTICA (BEČKE MUNIDE I ŠJOR ZANETO) JEZIČNA ANALIZA

Božidar, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:180567>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Završni rad

**IZ SPLITSKIH SVAŠTICA (*BEČKE MUNIDE I ŠJOR ZANETO*)
JEZIČNA ANALIZA**

Dora Božidar

Split, 2023.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Završni rad

IZ SPLITSKIH SVAŠTICA (*BEČKE MUNIDE I ŠJOR ZANETO*)
JEZIČNA ANALIZA

Dora Božidar

Kolegij: Dijalektologija

Mentorica: prof. dr. sc. Marijana Tomelić Ćurlin

Split, 2023.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ČAKAVSKO NARJEČJE.....	2
2.1. Splitska čakavština i dosadašnja istraživanja	5
3. METODOLOGIJA I PREDMET RADA	8
3.1. <i>Bečke munide i šjor Zaneto</i>	8
4. JEZIČNA ANALIZA.....	10
4.1. Pravopisna analiza	10
4.2. Fonološka analiza.....	11
4.3. Morfološka analiza.....	15
4.4. Leksik.....	20
5. ZAKLJUČAK.....	28
6. SAŽETAK.....	30
7. LITERATURA	32

1. UVOD

Hrvatski jezik ima tri narječja: štokavsko, kajkavsko i čakavsko, a svako od njih sadrži jedinstvene jezične posebnosti koje ih međusobno razlikuju. U ovom radu bit će riječi o jezičnim posebnostima čakavskoga narječja s posebnim naglaskom na splitsku čakavštinu u jednom dramskom ostvarenju. Radi se o drami *Bečke munide i šjor Zaneto* iz 19. stoljeća. Drama prikazuje svakodnevni život u Splitu, a u njoj se kroz komične situacije i razgovore glavnih likova opisuje i tadašnji mentalitet ovoga grada. Dramom se lakše prodire u sam jezik jer je češće riječ o neformalnom govoru između likova, nego li o formalnom. Na taj se način lako može prepoznati govor kojim se likovi služe. Ovom se književnom vrstom vjerodostojnije prikazuje govor koji je prisutan među pojedinom skupinom govornika dok se u drugim književnim vrstama ipak zadržava nota formalnosti čime se gubi autohtonost određenoga govora. U nadi da će se ovim radom uspjeti barem nakratko prikazati neminovna vrijednost jednoga zapisa na čakavskom narječju, u idućim će naslovima biti riječi o govoru stanovnika Splita te o jezičnim posebnostima koje razlikuju tadašnji splitski govor u odnosu na današnji. Analizom jezičnih značajki ovog dramskog ostvarenja utvrdit će se promjene u jeziku u odnosu na osnovne značajke splitske čakavštine.

2. ČAKAVSKO NARJEČJE

Čakavsko narječje pripada jednom od triju narječja hrvatskoga jezika. Njegov naziv dolazi od upitno-odnosne zamjenice *ča* (Brozović, 1988: 15) koja sadrži i druge oblike poput *ca*, *co*, *ce* itd. Što se tiče geografskog smještaja čakavskog narječja, primjećuje se da je njegov udio znatno smanjen u odnosu na povijest. Naime, čakavsko je narječje zauzimalo veći prostor u srednjem vijeku nego što je slučaj danas. Razlog su tome povijesna događanja poput ratova i čestih migracija, ali i miješanje raznih kultura i jezika, odnosno idioma. (Lisac, 2009: 16). Njegove se granice ne mogu sasvim precizno odrediti budući da na rubnim mjestima dolazi do preklapanja čakavskoga narječja s kajkavskim, ali i štokavskim narječjem. Takva mjesta gdje jedno narječje prelazi u drugo često su nazivana čakavsko-štokavskima ili čakavsko-kajkavskima (Moguš, 1977: 4). Čakavsko narječje prostire se većinom na hrvatskoj obali i otocima od Lastova i Korčule pa sve do Krka. Kao i u svakom narječju, prisutna su i područja gdje su se smjestili stanovnici drugih narječja, u ovom slučaju štokavskog, primjerice u Račišću na Korčuli, Sućurju na Hvaru, Sumartinu na Braču i Maslinici na Šolti. Čakavština se njeguje i u dijaspori gdje dio starih Hrvata i dalje čuva tradiciju koristeći svoje govore unatoč tome što čine manjinu. Čakavci u dijaspori nalaze se u Mađarskoj (Gradišće), Slovačkoj (Hrvatski Grob, Jandrof) i Sloveniji (Starod). Uglavnom je riječ o manjim mjestima poput sela unutar kojih se mogu pronaći razni narodi naseljeni stoljećima unazad (Lisac, 2009: 15).

Kriteriji koji su važni za klasifikaciju čakavskog narječja, su: refleks jata, prozodija i odraz skupina **stj* i **skj* (Lisac, 2009: 30). Osnovne značajke čakavskog narječja prisutne su u gotovo svim čakavskim govorima, a nerijetko se pojavljuju i u drugim govorima kada dolazi do preklapanja unutar graničnih područja. Čakavsko se narječje dijeli na šest dijalekata: buzetski, jugozapadnoistarski, sjevernočakavski, srednjočakavski, južnočakavski i lastovsku oazu (Lisac, 2009).

Jedna od najvažnijih značajki ovog narječja jest ikavski refleks jata koji je najviše zastupljen na otocima, ali se uz jekavski refleks pojavljuje i na ostalim područjima. Zamjenica *ča* više se koristila u povijesti, međutim, danas se sve češće zamjenjuje oblicima *što* i *šta*. Čakavski dijalekti sadrže tronaglasni sustav u kojem također dolazi do odstupanja na graničnim područjima. Prisutne su i posuđenice, ali i tuđice među kojima prevladavaju romanizmi. One se koriste i danas, ali su prilagođenije hrvatskom fonološkom sustavu nego što je bio slučaj ranije. U čakavskim se govorima čuvaju nenaglašene duljine, a česti su i apokopirani

infinitivi. Značajka koja je jedna od najzastupljenijih i danas jest adrijatizam. Adrijatizam se koristi i u pojedinim štokavskim govorima, ali kao značajka prvotno pripada čakavskom narječju (Lisac, 2009: 17).

Čakavsko narječje sadrži znatno manji postotak samoglasnika naspram drugih narječja, npr. štokavskog. Brojni faktori utjecali su na takav rezultat, a neki od njih su nepostojanje novih jotacija i nedobivanje nastavka *-a* u G mn. umjesto nultog morfema (Lisac, 2009: 20). Što se tiče samoglasnog *r*, ono često daje *ar* ili *er*, a dugo samoglasno *r* većinom je skraćena oblika (Lisac, 2009: 18). Diftonzi u čakavskom narječju dobiveni su iz dugih *e* i *o*. Na mjestima poput Nerezina pored Lošinja dobiveni su diftonzi *ie*, *uo* iz *e* i *o* te *oa* iz dugog *a*. Čakavski govori imaju najveću slobodu što se tiče samoglasnika budući da se svaki samoglasnik može naći na početnom, središnjem i dočetnom položaju. Osim toga, samoglasnici u čakavskom narječju dolaze ispred i iza svih suglasnika. Ipak, treba biti oprezan prilikom odabira samoglasnika kada se javljaju sažimanja (npr. *diš* 'gdje ćeš'), ali i ubacivanja glasova (*pavun* 'paun') (Lisac, 2009: 20).

Kada je riječ o suglasničkom sustavu u čakavskom su se narječju dogodile brojne promjene. Posebno su zanimljive skupine **žgj* i **ždj* te **skj* i **stj*. Iz starog se oblika **ždj* dobio oblik *žj* (*možjani*). Analogno tome pravi šćakavci i danas čuvaju oblike poput *šćap* i *dvorišće*. Praslavensko **r'* prešlo je u *r* koje se danas koristi kako u čakavskim govorima, tako i u hrvatskom standardnom jeziku. Rijetki su primjeri gdje je zadržan oblik praslavenskog *r'* što se najbolje vidi u primjeru *morje* dok se oblik *more* najčešće koristi. Kao što je u prethodnim paragrafima navedeno, u čakavskim se govorima dočetno *-m* mijenja u *-n* (*gledan*, *osan*). Razlog tome leži upravo u izgovoru. Naime, na kraju riječi jednostavnije je izgovoriti suglasnik *n* koji upućuje na nedovršenost nego *m*, stoga radi lakšeg izgovora čakavci i štokavci, ali ponekad i kajkavci koriste ovakve oblike. Ipak, dočetno *-m* sačuvalo se u primjerima *grom* i *dim*. Česta pojava u promjeni suglasnika jest nedostatak zvučnih parnjaka kod suglasnika *č* i *t'*, ali i čuvanje skupina poput *čr* (*črn*). Gubljenje glasova, kako samoglasnika tako i suglasnika, jedna je od neizbježnih značajki čakavskog narječja. U mjestima gdje prevladava čakavski govor često se gubi *v* (*četrti*, *sraka*). Brojni čakavski govori zamjenjuju dočetno *l s j* (*jubav*, *judi*) (Lisac, 2009: 21–22).

Ono što razlikuje čakavsko narječje od ostala dva narječja hrvatskog jezika jesu obilježja na području morfologije, sintakse i leksika. Počevši od morfologije, čakavsko je narječje „bilo na meti” morfoloških promjena, a do njih je došlo najprije zbog pojednostavljenja samog morfološkog sustava. U praslavenskom jeziku postojale su tri kategorije broja od kojih su se danas sačuvala dvije. Kada je riječ o deklinaciji imenica i pridjeva veliku ulogu ima rod, a

svaki rod sadrži jedan deklinacijski tip. Imenice ženskog roda zadržale su deklinaciju nazvanu po *-i* osnovi (*kost*), dok su drugi stariji oblici potpuno nestali. Prema Liscu jedino se na sjeverozapadu nije zadržala palatalna sklonidba kao što je slučaj u ostalim mjestima. U tom slučaju dolazi do nastavka *-i* u G jd. dok u G mn. najčešće stoji nulti morfem u ulozu nastavka. Nastavci D, L i I mn. zadržani su iz praslavenskog jezika na području sjeverozapada. U imenicama muškog roda, kako Lisac navodi, A mn. ima nastavak *-i* (< *-y*) na središnjem i sjeverozapadnom dijelu čakavskog teritorija (*iman lipi brod*), a na ostalim se mjestima koristi nastavak *-e*. Čakavsko stanovništvo gotovo uvijek koristi upitnu zamjeničku riječ *ča* koja sadrži i druge oblike poput *ca*, *što*, *kaj*. Genitivni oblik zamjenice *ča* glasi *česa*. Navedeni primjeri upitne zamjeničke riječi koriste se za neživo dok se za živo koriste oblici *ki* i (*g*)*do*. Razlikuju se oblici pokaznih zamjenica na sjeverozapadu od onih na jugoistoku. Na sjeverozapadnom teritoriju prisutni su oblici (*o*)*vaj*, (*o*)*naj*, *to*, *ov*, *on* dok se na jugoistoku koriste *ti*, *ovi*, *oni*. Među pridjevima u čakavskim govorima prevladavaju određeni oblici pridjeva dok se na nekim mjestima mogu pronaći i neodređeni oblici, ali rijetko. Brojevi se dekliniraju do 10, a u štokavskom i kajkavskom narječju ova se značajka znatno razlikuje. Supin je u čakavskom narječju, prema Liscu, zamijenjen infinitivom te je vremenom izgubljen nastavak *-i*. Takvi infinitivi nazivaju se apokopirani infinitivi. Što se tiče glagolskih vremena, Lisac navodi kako se u čakavskom narječju koriste prezent, infinitiv, aorist, perfekt, imperfekt, pluskvamperfekt te futuri. Prisutni su imperativni i kondicionalni oblici, ali i pridjevi radni i trpni. Oblik pomoćnog glagola biti u kondicionalu glasi *bin*, *biš*, *bi*, *bimo*, *bite*, *bi*. Lisac ističe kako se ovakvi oblici pomoćnog glagola koriste u čakavskom narječju kako bi se razlikovali od oblika ostala dva narječja, a osim toga pokazuju i utjecaj praslavenskog jezika (Lisac, 2009: 26–27). Sintaktička obilježja unutar čakavskog narječja ne razlikuju se toliko od ostala dva narječja, koliko od standardna jezika. Glavna karakteristika koja vrijedi za sva tri hrvatska narječja jest slobodan red riječi u rečenici. To znači da govori raznih dijalekata ne slijede normom propisan redosljed riječi, već često izostavljaju pojedine dijelove rečenice jer se kontekst svakako razumije. Upravo zbog toga su u čakavskim govorima prisutne elipse, budući da se i izostavljanjem dijelova rečenice shvaća poruka pošiljatelja. Često se mogu čuti konstrukcije poput *libar od mise* što znači *misal*, a upravo one su zaslužne za razlikovanje dijalekta od standarda. Zanimljivo je istaknuti i konstrukcije uz glagole kretanja (*gremo brat(i) masline*) jer se one posebno ističu u čakavskim govorima. Većina mjesta koja pripadaju čakavskom narječju, koriste prijedlog *s* uz instrumental, neovisno o tome je li riječ o živom ili neživom. Umjesto veznika *jer* čakavci nerijetko koriste veznike *ač*, *ar* i *aš*. Kada je riječ o brojevima često se koristi množina kao u praslavenskom

(*dva brata, četiri brati*). Uzimajući u obzir navedene karakteristike, može se reći da je sintaksa čakavskog narječja svojevrsna i da se nekim značajkama itekako razlikuje kako od ostalih narječja, tako i od standarda (Lisac, 2009: 27–28). Leksik čakavskog narječja pun je romanizama, a njihov najveći utjecaj vidljiv je na otocima. Riječi čakavskih govora većinom su preuzete iz talijanskog jezika, a manje iz slovenskog jezika (Lisac, 2009: 28).

2.1. Splitska čakavština i dosadašnja istraživanja

Splitska čakavština čest je predmet istraživanja u hrvatskom jeziku. Naime, postoje razni izvori koji se bave proučavanjem iste te se konkretne činjenice o splitskoj čakavštini mogu pronaći gotovo u svakoj knjižnici. S jezične strane gledano, rijetki su jezikoslovci koji su se bavili splitskom čakavštinom. Obrađujući fonologiju i morfologiju čakavskih govora dobiveni su konkretni podaci uz moguće izmjene i iznimke, ali kada je riječ o sintaksi ne može se tako lako doći do nekog zaključka. Finka navodi kako se dijalektolozi više bave fonologijom i morfologijom, nego li sintaksom te da se zbog toga teško nalaze konkretni podaci o sintaksi u čakavskom narječju (Finka, 1971: 62–63), a posebno u govorima poput, u ovom slučaju, splitskog.

Jedan od autora koji se bavio splitskom čakavštinom bio je Radovan Vidović. On je istaknuo da se splitski govor iznimno promijenio u odnosu na Marulićevo doba, a za jednu od glavnih značajki koja svjedoči tomu uzima tzv. *Doppelakzent* (dvosložni akcent). Osim toga, tvrdio je da se Split, kada je riječ o govoru, ne može smatrati čakavskim ni polučakavskim, stoga ga je nazvao „štokavoidnim čakavskim govorom” (Vidović, 1974: 62). Vidović spominje i M. Hrastu koji se bavio proučavanjem srednjodalmatinskih otoka i koji je splitski govor smatrao hibridnim (Vidović, 1974: 62).¹ T. Magner je rekao kako je iznimno teško proučavati suvremeni splitski govor budući da se on mijenja, prvenstveno zbog broja stanovnika te zbog jezičnih razlika među stanovnicima. Naveo je da u Splitu dolazi do diglosije zato što govornici Splita u različitim situacijama koriste različite govore. Naime, u neformalnoj komunikaciji koriste čakavske govore dok u formalnoj koriste isključivo hrvatski standardni jezik. Osim toga, uočio je da se sve češće zamjenjuje zamjenica *ča* zamjenicom *što*, pa tako u razgovoru djeda i unuka djed govori *ča*, a unuk *što/šta* (Magner, 1976, 83–86). M. Tomelić je navela kako je splitska čakavština krajem 19. i početkom 20. stoljeća bila pod velikim utjecajem štokavskih govora. U splitskom govoru prevladavali su čakavski elementi,

¹ <https://hrcak.srce.hr/file/192166> (pristupljeno 26. 7. 2023.).

međutim, tijekom vremena se broj štokavskih značajki povećavao. Postoje razni faktori koji dovode do promjena unutar jezika, a analizom raznih tekstova starijih Splitsana potvrđuje se hibridnost splitskog govora. Autorica je istaknula da se razni autori slažu oko definiranja splitske čakavštine kao hibridne tvorevine upravo zbog jakog utjecaja štokavsko ikavskih govora.² J. Lisac potvrđuje navedeno te kaže da se danas u Splitu može naći sve više štokavaca, nego li čakavaca (Lisac, 2003: 50), a ta činjenica ni ne čudi s obzirom na to da se danas, u odnosu na povijest, potpuno promijenila skupina govornika naseljenih u Splitu. Prema M. Menac-Mihalić (2011: 9) u splitskom se govoru događaju razne promjene posljednjih šezdesetak godina. Jezični dodiri čakavaca i štokavaca najviše se vide u Zagori, ali i na nekim otocima. Upravo iz tog razloga splitska čakavština sadrži elemente i čakavskog i štokavskog narječja. Zamjenica *ča* „najvjernija” je značajka čakavskih govora, međutim, nerijetko se u splitskom govoru čuje i zamjenica *što*. Starije stanovništvo još uvijek koristi zamjenicu *ča* dok se među mlađim govornicima češće koristi *što*. Menac-Mihalić navodi kako se u splitskom govoru najvećim dijelom nalaze talijanizmi iz venecijanskog dijalekta (Menac-Mihalić i dr., 2011: 9). Neke od glavnih značajki splitskog govora kada je riječ o samoglasničkom sustavu, redukcije su i zatvaranja samoglasnika (Menac-Mihalić i dr., 2011: 9–12). Što se tiče suglasničkog sustava, u njima se događaju brojne promjene poput jednačenja po zvučnosti i mjestu tvorbe te disimilacije ili razjednačavanja (Menac-Mihalić i dr., 2011:12–14). F. Galović Split smatra potpuno štokaviziranim gradom zbog brojnih faktora koji se odražavaju na jezik. Ističe da Split pripada južnočakavskom dijalektu prema dijalektološkoj podjeli, ali zbog seobi naroda sve više poprima štokavske značajke. Najviše doseljenika dolazi iz Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine. Faktori poput migracija uvelike ostavljaju trag na jezik. Galović ne izostavlja ni utjecaj standarda te upravo zbog toga splitski govor smatra heterogenim. Navodi kako u njemu dolazi do preklapanja dvaju sustava; čakavskog supstrata te standardnog superstrata.³ D. Jutronic, A. Runjić-Stoilova i M. Tomelić Ćurlin, u svojoj knjizi o književnom jeziku Marka Uvodića Splitsanina (2016.), dotiču se naglasnog sustava splitskog govora. Navode kako se u splitskoj čakavštini ne može točno odrediti kada se zanaglasna duljina pojavljuje budući da je njena pojava slobodna. Naglasni sustav splitske čakavštine u srži jest stari sustav koji postupno prelazi u noviji. U novije vrijeme splitski govor sve više sadrži i uzlazne štokavske naglaske (Jutronic i dr., 2016: 69–71). U splitskoj čakavštini prevladava ikavski refleks jata (Jutronic i dr., 2016: 49–50). U splitskom govoru često dolazi do redukcije pojedinih glasova, najčešće na kraju riječi kao što

² <https://hrcak.srce.hr/file/164616> (pristupljeno 26. 7. 2023.).

³ <https://hrcak.srce.hr/file/193478> (pristupljeno 26. 7. 2023.).

je objašnjeno u prethodnom poglavlju. Ono što se ističe posebno u čakavici Splitskana jest gubljenje fonema *h*. On se često potpuno gubi (*ajde jopet u farmaciju*), a postoje i situacije u kojima se zamjenjuje fonemom *k* (*Kusak je Ček i on govori da zna ervacki*) (Jutronić i dr., 2016: 54). Osim toga, splitska čakavština poznata je po adrijatizmu (*šakon u drob*) i rotacizmu (*ne moren ti ja to*) te brojnim drugim promjenama prisutnima i u drugim čakavskim govorima (Jutronić i dr., 2016: 56–58).

3. METODOLOGIJA I PREDMET RADA

Predmet proučavanja u ovom radu jest jedno dramsko ostvarenje koje se sastoji od jednoga čina (osamnaest prizora). Radi se o lakrdiji *Bečke munide i šjor Zaneto*, djelu inače nepoznatoga autora koje potječe iz 19. stoljeća. Naslov lakrdije jasno otkriva govor kojim se likovi koriste, a samom analizom utvrdit će se jezične značajke koje splitska čakavština u ovom dramskom ostvarenju sadrži. Primjerak za splitsku gradsku knjižnicu sakupio je Frano Baras.⁴ Već dugi niz godina ovo dramsko ostvarenje krase splitsku zavičajnu zbirku *Spalatina*.⁵

U ovom radu donijet će se jezična analiza navedenoga dramskoga ostvarenja. Posebno će se izdvojiti jezične posebnosti na fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj razini. Pretpostavlja se da će u analizi biti štokavskih elemenata budući da je riječ je o 19. stoljeću kada je zasigurno štokavština već podosta „unijeta” na splitsko govorno područje. Zasigurno će biti zanimljivo vidjeti jezične različitosti, odnosno koliko je štokavskoga već tada bilo prisutno na splitskom tlu. Likovi su uglavnom s čakavskog područja, ali se u njihovim govorima uočava miješanje štokavskog i čakavskog narječja. Osim toga, mora se voditi računa da se ovdje ipak radi o književnom ostvarenju budući da je u književnom jeziku dopuštena doza neformalnosti. U leksičkoj će se analizi koristiti Petrićev *Splitski rječnik* (2008), Magner-Jutronićev *Rječnik splitskog govora* (2006) te Radišićev *Ričnik spliskog govora* (2003). Primjeri u leksiku bit će označeni stranicama iz drame *Bečke munide i šjor Zaneto*. U radu će se koristiti određene kratice: *im.* (imenica), *gl.* (glagol), *prid.* (pridjev), *vezn.* (veznik), *pril.* (prilog), *fraz.* (frazem) i *pren.* (preneseno značenje).

3.1. *Bečke munide i šjor Zaneto*

Bečke munide i šjor Zaneto lakrdija je u jednom činu. Radnja se odvija u Splitu 1881. godine. U ovoj se drami isprepliću svakodnevni razgovori likova zajedno s političkom slikom toga vremena. Naime, glavna tema razgovora je Bečki kongres koji se dogodio u desetim

⁴ Frano Baras hrvatski je kazališni kritičar, prevoditelj i feljtonist. Djelovao je u splitskom kazalištu gdje se zalagao ponajviše za modernizaciju istog. Poznat je po objavljivanju raznih znanstvenih članaka čije su teme u najvećem broju povijest Dalmacije, a ponajviše Splita. Osim toga, bavio se i pisanjem o povijesnim i političkim prilikama te o tome kako su one utjecale na razvoj Splita i okolice. Neke od njegovih najpoznatijih knjiga su *Splitski karnevali*, *Marulić u deset slika* te *Staro zrcalo splitsko*: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5825> (pristupljeno 22. 6. 2023.).

⁵ Posebna zahvala ide voditeljici splitske zavičajne zbirke *Spalatina*, Nadi Draganji, na pomoći pri odabiru materijala za analizu u ovom radu.

godinama 19. stoljeća. Likovi su pripadali komuni koja je bila zabranjivana od strane policije. Drama počinje razgovorom meštra Ive, šjor Zaneta i šjor Momoleta. Njihov se razgovor u prvom prizoru temelji na političkim previranjima u Beču i puntarima, tj. buntovnicima koji su htjeli ukinuti komunu. Veliku ulogu u to vrijeme imala je i Italija jer je u sedamdesetim godinama prolazila kroz proces ujedinjenja. Upravo zbog povijesnih i političkih aspekata likovi spominju *bandjeru tre colori* koja predstavlja radnički pokret u Italiji. Ova tri lika govore splitskim čakavštinom, iako se i kod njih u drugim prizorima prepoznaju štokavski elementi. Velikim su brojem prisutni talijanizmi, kako zbog političke slike toga vremena, tako i zbog geografskog smještaja koji dovodi do jezičnih dodira. Likovi u svojim dijalozima razgovaraju i o drugim likovima koji kasnije stupaju na scenu, komentirajući kakvi su kao osobe te što jedu. Na taj se način odmiču od glavnog problema budući da se opisivanjem situacija iz svakodnevnog života uspijevaju zabaviti i zaboraviti na političku situaciju. Meštar Ive u jednom trenutku navodi kako bi svi svoj glas dali samo kako bi dobili jednu *munidu*, odnosno da bi za novac učinili sve. Već u drugom prizoru na scenu stupaju šjora Perina i Jakov koji razgovaraju o njenom suprugu. Ubrzo im se na scenu pridružuje kuma Mandalina koja je baš iz Splita. Njih troje razgovaraju o vjeri spominjući svece. Iako je Perina već u samom predgovoru prikazana kao Vlahinja, nije jedini lik kod kojeg je vidljiv štokavski utjecaj. Važno je istaknuti i novine koje likovi spominju, a to su Narodni list i Napredak. Likovi uzastopno ističu kako bi mogli biti kažnjeni zbog pjevanja određenih pjesama (*Vrti ulare za puntare, pa i veži za ferale/kad ih vežeš za ferale, tad izlupaj sve puntare.*) te s vremenom izlaze iz komune kako bi spriječili odlazak u zatvor. Drama završava Momoletovim monologom u kojem ističe da neće odustati od komune, tj. radničkog pokreta unatoč tome što su njegovi prijatelji već odustali od iste. Ističe kako očekuje dobiti svoj obećani komad zemlje, a ako ne dobije da će i dalje nastaviti vjerovati u društvo u kojem jedan plaća za sve.

4. JEZIČNA ANALIZA

4.1. Pravopisna analiza

Proklitike i enklitike

U navedenom dramskom ostvarenju često dolazi do izmjena u pravopisu kada je riječ o klitikama. Proklitika, odnosno prijedlog *s*, u splitskom se govoru piše sastavljeno: *pak ću vidit ja skim ćedu imat posla* (15), *sad zapovida samnom* (19). Proklitika *ne* u većini se slučajeva bilježi zajedno s riječju koja slijedi: *muči, neviči, ja ću ti kazat kako stvar stoji* (8), *ja nebi zna komu virovat* (9), *ja neznam ništa* (10), *nevidim uru da se Split umiri* (10), *neznam jeli ga ubija ili nije* (11), *nebojte se neće te bit zvani nigdi za svidoka* (12), *nevaja ni šolde* (13), *ča neznaš da sam ja više izgubia vistu, da nemogu više štit štampu* (13), *od njega se nečudim puno* (15), *ma ti neznaš da su moji antenati došli iz Italije* (16), *bolje bi mu bilo da i neozdravi* (17), *nemože se baš reć* (18), *više mu nedopuščaju pivat* (20), *nedaj Bože da se dogodi ča mi se snilo prikojučer* (20), *ja neznam, dajuli, nedaju* (21), *neznaš li ti da bi ja sad bija kapac učinit ono* (22), *ja bidan neznam jeli došlo* (24). Ipak, u analiziranom dramskom ostvarenju nalazi se primjer gdje je proklitika *ne* napisana po pravilu: *ne smijmi se berekinu* (26).

Enklitika se ponekad spaja s prethodnom riječju: *a jesteli čuli veliku novitad* (5), *a jeli otiša* (7), *onda će poslat telegraf u Beču i zapovidiće Šior Špiri* (8), *znateli one četiri karoce* (8), *sakritese, poludija je* (10), *jesili mu baš ti vidila u ruci revolver* (11), *neznam jeli ga ubija ili nije* (11), *jesili vidiija kako on urdinaje po palacu* (13), *jeli to moguće* (21), *ja neznam, dajuli, nedaju* (21), *obećajmi da nećeš se popuntarit* (24), *ja bidan neznam jeli došlo* (24), *virujtemi moja šiora Perina* (25), *obećalisu mi* (27), no ne mora uvijek biti tako. Nekada se enklitike mogu pronaći odvojeno zapisane: *znate li od koga su kolura bile* (8), *ma znaš li ti moj meštre Ive* (13), *znaš li da ono vino, ča sam popia u Perviza nije bilo najgore* (18), *neznaš li ti da bi ja sad bija kapac učinit ono* (22), *znam ja čije li je to maslo* (25).

U analiziranom tekstu ponekad dolazi do spajanja i proklitike i enklitike s naglašenom riječju: *a kad je tako, nebojse* (14).

Glasovne promjene

Zvučni parnjaci *d* i *t* te *s* i *z* najčešće u tekstu podliježu izostanku jednačenja po zvučnosti. U primjeru *i odpisa je kralja plaćuć* (9) fonem *d* ne prelazi u *t* dok u ostalim primjerima fonem *z* ne prelazi u *s*: *do jučer prodava je zvona izpuknuta* (13), *sviće ča bi se odma razpale i*

konsumale (13), *pa da bi se htija izpovidit imam ja moga D.n Aran Skakavca* (17), *znam ja da se vi puno i često izpovidate* (17). U akuzativu imenica ponekad ne dolazi ispadanja suglasnika: *ubia bih i istoga pokojnoga moga otca* (19), *imate otca i mater* (22).

Ostala pravopisna zapažanja

Pomoćni glagol *biti* ponekad se nalazi uz povratne glagole: *ali se je dogodio opet neki revolucium* (15). Ovo je jedna od odlika starijih Splitsana koja se može čuti i danas u njihovu govoru. Osim toga, splitskoj čakavštini svojstveno je „srednje č” (Menac-Mihalić, 2011: 12) kakvo se u ovom dramskom ostvarenju ne bilježi, ali su zato prisutni primjeri u kojima se miješaju zvučna i bezvučna afrikata *č* i *ć*: *znate li od koga su kolura bile vriče* (8), *pa sam baš zato bila u čaće* (12). Dental *d* bilježi se u starom splitskom govoru u riječima poput *srce: da je on milostiva srdca* (7), *da ga je dobro srdce i ruvinalo* (7–8).

4.2. Fonološka analiza

Odras jata *ě

Vokal *ě u splitskom je govoru zamijenjen vokalom *i*: *od kada je Bog ovi svit stvorio nikada nijedan čovik na svitu nije doživio ni zapamtio* (5), *gdi su ga invitavali na obid, marendu, večeru* (7), *za spize lipih i lipih bankanota* (7), *neka gleda ča više dobit u ovo vrime* (9), *ja bi dala glavu moju, da će opet naš konte Toni s nami zapovidat* (9), *evo Bog neće da pošlje kišu ima već tri miseca* (10), *a ja sam mu vidila pištolu голу u ruci* (11), *jedan za me, a jedan za pokojnoga mi didu ča je umra* (12), *ajde vraže u paka gdi ti je i misto, i ova je lipa* (12), *nebojte se neće te bit zvani nigdi za svidoka* (12), *a ča niste proštili onu pismu ča su je komponili* (13), *neće pasat dva miseca da će biti krvi do kolina* (15), *da ih je on udria onu večer u nedilju u kafu Trokola, pa su ga susrili* (15), *ča nije nigda na svitu čovik vidia* (16), *Bog mu da zdravlje i sriću* (17), *netriba da baci prvu stinu* (18), *nemoj se gubit u ditinjarije ka i malo dite* (20), *ko bi piva i pripiva junačva našeg čaće* (20), *nedaj Bože da se dogodi ča mi se snilo prikojučer* (20), *gdi mu se dopušta, obisit, zapalit, sić glave* (20), *vi ste sami, vi možete lipo priživit* (22), *bidnoj meni* (26), *nebi nitko htija virovat, ka i nikidan* (28).

U prefiksu *pre-* uočava se vokal *i*: *ko bi piva i pripiva junačva našeg čaće* (20), *nedaj Bože da se dogodi ča mi se snilo prikojučer* (20), *vi ste sami, vi možete lipo priživit* (22). Refleks jata u dočetu pronalazi se u analiziranom tekstu: *pod skaline, ondi gdi su stale komunske* (8), a za prethodno navedeni prefiks *pre-* uočava se iznimka: *da se oba dva malo umijete prije i*

zlišate vlase (8). Osim prefiksa *prě-* u ovom se dramskom ostvarenju nailazi na prefiks *ně-* koji se također zamjenjuje vokalom *i*: *gdi ga moli i zaklinje da mu dopusti staviti nikakvi stato de assedio* (9), *nebi nitko htija virovat, ka i nikidan* (28).

Iako u analiziranom dramskom ostvarenju prevladava ikavizam, na nekim se mjestima pronalaze i ekavizmi: *multali su ih, pa obedvi skočile su na me* (27).

I na dočetu riječi *jat* se također u ovoj drami realizira kao *i*: *ondi gdi su stale komunske* (8), *gdi ga moli i zaklinje da mu dopusti staviti nikakvi stato de assedio* (9), *nebojte se neće te bit zvani nigdi za svidoka* (12), *gdi sad prostirete biankariju* (20), *gdi mu se dopušta, obisit, zapalit, sić glave* (20).

Odraz poluglasova *b, *b

Refleks je poluglasova *b i *b u tekstu drame dao *a*: *dan posli nego je ariva* (7), *jedan govori ovako, drugi onako* (9), *jedan za me, a jedan za pokojnoga mi didu* (12). Splitski govor sadrži mali broj riječi u kojima se uočava čakavska pojava jake vokalnosti: *bija bi se vas ruvina* (6), *makar vas se svit popuntaria* (24), *hoće li me oni vazet za plest konope* (24) dok su češći primjeri u kojima se odražava njezino nepostojanje: *hoćedu da nam uzmu komunu* (5), *uzeli ste mac rodakve za revolver ingleški* (12), *a ča mu ih nisu htily uzeti* (14).

Realizacija prednjega nazala *ɛ i stražnjeg nazala *o

Prednji nazal *ɛ u ovom dramskom ostvarenju ne prelazi u *a* iza *j*, *č*, *ž* kao što je slučaj u čakavskim govorima: *ali dok je moga jezika i vašega i naših muževi* (11–12), *iz daleka svojim dugim i čvrstim jezikom psovala* (20), *onaj njezin dugi i dugi jezik* (27). U svim je pozicijama bez obzira na fonem koji slijedi refleks *e*: *grom iz vedra neba ih ubia* (15).

Stražnji nazal *o prešao je u *u*: *kad budemo imat opet našu komunu* (6), *a kako Vam muž* (9), *ovo je zadnjeg puta u Beču s kraljem i ministrom marena* (9–10), *ja sam mu vidila golu pištolu u ruci* (11).

Fonem f

Fonem *f* najčešće se pojavljuje u riječima stranog porijekla: *da ih je on udria onu večer u nedilju u kafi Trokola, pa su ga susrili* (15), *ža mi je odveć moj M. Ive da se ritiraješ iz naše file* (24).

Fonem *đ*

Iz skupina **dj* i **đbj* dobiven je dvoslov *dj*: *dodji samnom* (8), *idjem ja onamo do onamo vidjeti koliko ima mrtvih* (11), *idjem i ja do Menega na rivu* (12), *onda idjem kući zvat moga maloga Miška* (21), *da valja da podjem ih 5 dana u prežun* (25), *bar dok si ti bia nije se ovih stvari dogadjalo* (25) koji predstavlja prefazu jotacije (Jutronić i dr., 2016: 62), a nerijetko se realizira i u obliku dvoslova *gj*: *i viagiaj, viagiaj došli su u Beč* (6), *da ga se u Beču ljubi i proteggi* (7). U navedenim primjerima uočava se izostanak današnje jotacije gdje bi dental *d* i nepčanic *j* dali *đ*.

Fonem *dž*

U splitskom govoru analizirane drame fonem *dž* zamijenjen je fonemom *ž*: *onda je on izvadia iz žepa revolver* (11), *izvodija je iz žepa mac crne rodakve* (12).

Fonem *h*

Fonem *h* u čakavskim govorima najčešće nestaje zbog utjecaja štokavskih govora. Ta se pojava najbolje može uočiti u sljedećim primjerima: *zašto neda odma vogo ovim vrazima* (7), *ajmo-ajmo, samo bi valjalo, da se oba dva malo umijete* (8), *i mnogo mnogo drugi lopova* (10), *ajdete, pa ćete nam znat kazat* (11), *ja bih odma volia da me more i piškera izide nego više nepivat* (19), *Ajduče, tradituru* (26). U drugim primjerima dolazi do zamjene fonema *h* fonemom *j*: *zatvoren u jednoj kućici od straja* (6), *ajme meni straja* (11), *od straja tada sam pobigla do ovamo* (11).

Suglasnička se skupina *hv-* čuva: *ja bi Š. Zanetu za oči uhvatija* (22), *uhvam se da ćemo se sutra na podne vidit* (24), *gdi te moj muž uhvati* (25). U primjeru *malo me vataju gramfi* (9) dolazi do otpadanja prvog člana skupine *hv-*.

Skupina *hv-* može biti zamijenjena i fonemom *f*: *kad bi ufatja na sami koga kumpagna* (21), *gdi te na samu ufati* (26), *kad me njihovi muži ufatu* (27). Iz navedenoga proizlazi da se ista riječ na različite načine realizira: *uhvati* (25) i *ufati* (26).

Depalatalizacija/delateralizacija

Pojava depalatalizacije, odnosno delateralizacije, često se pojavljuje u čakavskim govorima te se u ovom dramskom ostvarenju pronalazi velik broj primjera iste: *meni vaja da dadu dva vota* (12), *on je prodava cerariju ča nevaja ni šolde* (13), *vaja činit fintu* (14), *grem i ja s tobom jer mi mu vaja nešto kazat* (14), *oni je lega u posteju* (17), *vaja da znate da je i on udrija onoga* (21). Ipak, iako je riječ o čakavskim govorima, zbog utjecaja štokavskih govora

pronalaze se iznimke: *oni težak ča ti radi zemlju na zlu petu (6), i još je reka, Bog mu da zdravlje (6), anzi valja mi svakako govorit s ćaćom (8), ma za ki uzrok jeubija toliko čeljadi (11), eno leži u postelji ima dva miseca (17).*

Dočetno l

Dočetno se *l-* u splitskom se govoru zadržava kod imeničkih riječi: *ča bi se proda za po munide (8), gledaju na svaki način zametnut skandal (11), svi su kapopartidi uzeli svoj dil (23), kroz svu epoku on je osta sostituzional (23), evo kapural Bijuk ovamo dolazi (24).*

Kod glagolskih pridjeva radnih muškog roda u jednini zabilježene su vokalizacije sa sažimanjem: *jer mi je proteštad obeća (5), na staciunu nitko ih nije dočeka (6), a ča ga nije doša zdignut (7), otiša je (7), ča bi se proda za po munide (8), ja nebi zna komu virovat (9), da sam čula kako je puka (12), do jučer prodava je zvona (13), da je kralj posla pun vapur žutih munidi (14), ča je zapiva (14), ja sam uvijek piva (19).*

Pojedine su samoglasničke skupine nakon vokalizacije dočetnoga *l-* u *-a*, sačuvane, npr. *ia*: *od kada je Bog ovi svit stvoria (5), nijedan čovik na svitu nije doživia ni zapamtia (5), ča je hodia stavljat po kućam lumere (5), kako je komu Bog providia (5), ti si onda bia na Piatu (6), da je tu naminia za burgežane (7), on je izvadia iz žepa revolver (11), pružia ga je prema njemu (11), Nikola se Gotovac najidia (11), ča neznaš da sam ja više izgubia vistu (13), ja bih stavia moju glavu (14), oni ča je kupia limosinu (14), uvijek sam ja govoria (14), samo gdi je udria s malom stinčicom jednoga (14–15), ča nije ništa naučia (16), dobro je učinia konte Vice (16) te skupina *ea*: zaklea se da se neće više intrigavat u partide (27).*

Zabilježeni su i primjeri u kojima su samoglasničke skupine dobivene nakon vokalizacije dočetnoga *l-* u *-a*, „razbijene” interpoliranjem fonema *j*: *ča ga je prihvatija (6), bija bi vas se ruvin (6), ubija je dosad dva (10), ja bih se zakleja (14), ča nisi čuja ča su foji govorili (16), da je Sv. Otac Papa priporučija i zapovidija (16), znate da je sad privrnija on bandiru (24), onda me je odveja prid onoga komešaria (25).*

Ipak, u analiziranom tekstu drame nalaze se primjeri u kojima je došlo do vokalizacije dočetnoga *-l* u *o* (ponegdje i sa sažimanjem), što ide u korist štokavskom utjecaju: *i deboto, deboto da nije pogodio (5), a znate ča je reko konte Toni (6), da ga je učinio ministrom sve Ungarije (9), a ja ča sam najprvi podignuo glas (13), oni ča je u Padui učio za doktura (16), ča sam činio pismice (23).*

Odras skupina *skj, *stj, *zgj, *zdj i njihovih sekundarnih varijanti

Splitski govor uglavnom je šćakavski, a najbolje primjere za to pokazuju ostvaraji u govoru starijih govornika. S obzirom na to da analizirano dramsko ostvarenje potječe iz 19. stoljeća, ne čudi što se u drami nalaze primjeri šćakavizma: *da će se onda služiti u mene za gvozdje, čavle, broke i cetera* (5), *oni su pušćavali da i mi s njima jidemo* (13), *da više nije dopušćeno ni tebi ni nikomu pivat po gradu* (19), *sve mi se ništa okolo moždjani vrti* (19), *oni ča ima onu škunu ditto kapitan gušćerica i puno drugih* (28). S druge strane, prisutni su i primjeri šćakavizma, ali se rjeđe pronalaze u drami: *gdi mu se dopušća, obisit, zapalit, sić glave* (20).

Proteza

Protetski konsonant *j* pojavljuje se na nekoliko mjesta: *na dan ima fiorin, jist i pit 24 ure* (9), *i jia je sa zlatnim pošadama* (10), *oni su pušćavali da i mi s njima jidemo* (13), *neka puknu od jida* (14), *ča ste tako jidna i zlovoljna* (21), *nemojte se jidit, za Boga* (23), *gre jopet na svoj stari meštier* (27).

Rotacizam

Rotacizam je u ovoj drami slabije zastupljen: *ne znaju ča ih morebit čeka na komunu* (22). Češći su oblici bez navedene pojave: *da može inkatramat* (7), *kako možete skužavat one pogane ljude* (10), *nemože se baš reć* (18), *vi možete lipo priživiti* (22).

Skupine šk, šp, št u primljenih riječi

Riječi preuzete iz drugih jezika uglavnom zadržavaju izgovor jezika iz kojeg su preuzete, pa se tako u sljedećim primjerima zadržava nepčanic *š*: *niko je špia da je on na piaci u onu nedilju sdiga katrigu za udriti gendarmariju* (21), *da nemogu više štiti štampu* (13), *hoće reć da mene više štimaju nego Don Rodriga* (13), *ča nije nigda na svitu čovik vidia, ča nikad nije štorija zapamtila* (16).

4.3. Morfološka analiza

Promjenjive vrste riječi

Imenice

Kratka množina imenica vidljiva je u analiziranom tekstu kod jednosložnih imenica muškog roda: *kralj posla zlatne ključe* (9), *ča isti vrazi nebi imaginali* (10), *kad me njihovi muži ufatu*

(27), *znaš ti koji su ono vrazi (27–28)* te se u istom rodu pojavljuje i duga množina: *dok je moga jezika i vašega i naših muževi (11)*.

Genitivni nastavak u imenicama muškog roda *a*-vrste je *-a*: *da su kupili novaca za viaz (5), zatvoren u jednoj kućici od straja (6), i mnogo mnogo drugi lopova (10), ajme meni straja (11), od straja tada sam pobigla do ovamo (11), oni dotur ča stoji na rivu i ča je iz Brača (28)*. Isti se nastavak javlja i u imenicama ženskog roda *i*-vrste: *u kojoj je bila velika quantitad mudrih glavica (5), umirem od pustog glada (20), najmudrija glava umire od glada (20), poštene mudre ljude pušćaju od glada umrit (22)*.

U dativu množine imenica *i*-vrste ženskog roda uočava se nastavak *-ami*: *kako nami ženami, a specialmente nami ča smo iz Splita (12)*. U imenicama muškog roda vidljiv je štokavski utjecaj upravo zbog nastavka *-ima*: *zašto neda vogo ovim vrazima (7), zaludu je puntarima prot njemu govorit (9), prodava je falše sviće , mukla zvona kuratima i popovima (17)*.

Nastavak lokativa množine imenica *i*-vrste ženskog roda glasi *-am*: *ča je hodia stavljat po kućam lumere (5), mi smo te tražili svudajec (...) po Bačvicam (5), u onim vrićam ča smo vidili (13)*.

U instrumentalu množine imenica *e*-vrste ženskog roda prisutan je nastavak *-ama*: *jia je sa zlatnim pošadama (10), dok se kod imenica muškog roda uočava nastavak *-ima*: *a ča neće dakle s onim pinezima gradit ovi tejatar (18)*. Nastavak *-ama* kod imenica *e*-vrste ženskog roda ponekad je skraćen: *zlatnim žlicam kod cara je jia (19)*.⁶*

Zamjenice

Instrumental jednine osobne zamjenice *ja* u ovom dramskom ostvarenju glasi *mnom*: *dodji sammom (8)*. Instrumental jednine u čakavskim govorima imao bi osnovu *men-*, što u ovom primjeru nije slučaj, pa se zbog toga uočava štokavski utjecaj. U analiziranom dramskom ostvarenju uočen je oblik osobne zamjenice *mi* u dativu množine koji glasi *nami*: *kako nami ženami, a specialmente nami ča smo iz Splita (12)*.

Upitno-odnosna zamjenica za značenje živo glasi *ko*: *svak je da po čagod, ko fiorin, ko dva, a ko i manje (5), pak ću vidit ja skim će du imat posla (15), a za neživo ča*. Zamjenica *ča* unutar ovog dramskog ostvarenja može se pronaći kao upitna: *a ča mu nisu poslali zlatnu karocu (7), ča se je dogodilo s onima (10), ča se bojite šiora Perina (20), ča vam je kuma Mande (21), ča ste tako jidna i zlovoljna (21), ča govorite, ča psujete (23), ča si mi reka (25), ča sam vam ja bidan zla uradia (26), ča ću ja sad (26)* te kao odnosna zamjenica: *za ono ča je dobro*

⁶ Kod imenica srednjeg roda nisu uočene promjene.

gleda (7), oni mali ča udara u puntarsku muziku (9), ča isti vrazi nebi imaginali (10), a ča mu ih nisu hteli uzeti (14), umra je oni ča je bija najveći protivnik (20), za one žene, ča su puntare psovale (21), da izvršim ča mi urdinaju (24), za ono ča sam prolila u utorak (25), da će se večeras dogodit ča se dogodilo (27), znam ja ča ću učinit (28), oni dotur ča stoji na rivu i ča je iz Brača (28), oni ča je hodia uvik ujedno (28).

Kod neodređenih zamjenica uočavaju se štokavski ostvaraji: *a ništa, ništa (6)*. Osim toga, zanimljivi su oblici pokaznih zamjenica u nominativu jednine: *od kada je Bog ovi svit stvorila (5), i oni, ča je hodia stavljat po kućam lumere (5), a ča ga nije doša zdignut oni diletur (7), oni dan nitko nije ništa (7), baš mi je kaživa oni mali ča udara u puntarsku muziku (9), kažu da je oni šior Toni inženjer (10)*, ali i množine: *od kada su došli ovi vrazji furešti (11)*.

Pridjevi

Posebno se ističu pridjevi karakteristični za jezik ove drame poput pridjeva *krcat: tri arara krcata (7)*, ali i pridjeva *pust* koji ustvari znači otprilike *toliko veliko: tu pustu božju graziju (9), umirem od pustog glada (19)*. Pojavljuje se i pridjev *grub: bojim se da će sutra bit grubo vrime (20)*. Kako bi se pojačalo značenje nekih pridjeva oni se ponavljaju jedan iza drugog: *da će od sada zauzdat malo više onaj njezin dugi i dugi jezik (27)*.

Glagoli

Infinitivi u splitskim govorima gotovo uvijek su apokopirani: *kad budemo imat opet našu komunu (6), nu samo ću ti kazat (7), ja nebi zna komu virovat (9), idjem i ja vidit (12), da nemogu više štit štampu (13), pa bi se htija izpovidit (17), ja sam uvik piva i uvik ću pivat (19), ma s kim ti misliš imat posla (23), ja više se neću intrigat u ništa (23), nemoj zaboravit da imamo večeras šedutu (24), znam ja ča ću učinit (28), pak ćemo ti se smijat ka ludi (28)*. Ipak, na nekoliko se mjesta pronalaze puni oblici infinitiva pod ikavskim refleksom jata: *ministar želi viditi i gdi su ga invitavali na obid (7)*.

Prezent ima svoje nastavke i oblike koji se mogu pronaći isključivo u čakavskim govorima. Najbolji primjer za to jest prezent glagola *ići* koji dolazi od glagola **gręsti*, a glasi *grem, greš, gre, gremo, grete, gredu: grem i ja s tobom jer mi mu vaja nešto kazat (14), pak se vas Lučac podiga ka procesiun pa gre u palac čaće (21), gre jopet na svoj stari meštier (27)*

Glagol *jesti* u splitskom se govoru pojavljuje u obliku *jist: na dan ima fiorin, jist i pit 24 ure (9), i jia je sa zlatnim pošadama (10), oni su pušćavali da i mi s njima jidemo (13)*.

Analizom prezenta 3. l. mn. može se reći da prevladava nastavak *-du: vaja da dadu dva vota (12), nemojte vikat jer ćedu vas arrestat ka i muža vam (15), da se Ćiril i Metoda stujedu i*

svetkujedu (16), *pa neka govoridu da će mu brzo poč palac* (17–18), *da na misto mene stavidu koga drugoga* (28), a može se pronaći i nastavak -u: *ako izgubu bitću isto uvijek vicepresidente* (29), *pa govoru da će propast naš konte Toni* (16). U glagolu *htjeti* prisutan je ikavski refleks jata: *a ča mu ih nisu hteli uzeti* (14).

U aoristu glagola *biti*, odnosno u tvorbi kondicionala dolazi do izostavljanja fonema *h*: *ja bi se bila sto puta zaklela* (12), *moga bi slagat pismice* (19) dok se na drugim mjestima pronalazi oblik *bih*: *ja bih se zakleja* (14), *sidiya bih u hladu* (19).

Futur II. iskazan je pomoćnim glagolom *biti* i apokopiranim infinitivom: *kad budemo imat opet našu komunu* (6) umjesto glagolskim pridjevom radnim.

Glagolski prilozi sadašnji uglavnom su apokopirani: *ti bi svaki dan šetajuć se doša do na zemlju* (6), *u litu, u poju, palikujuć smokve i groždje, a u zimi u gradu pitajuć karitad* (22).

Brojevi

U ovom se dramskom ostvarenju nalaze poneki primjeri brojeva: *nije ih dobija nego trinajest* (7), *sto hiljadah paša nazad* (23). Posebno je zanimljiva realizacija brojeva 2, 3 i 4 s imenicama muškoga roda: *mogu li se vidit ona tri arara mariah terežih* (8), *stari Felice i dva druga digli do u karocu* (8), *sada tri soldata s bajunetom in kana čuvaju dan i noć* (8), *popija sam u njega četiri gelata* (18).

Nepromjenjive vrste riječi

U ovom dijelu izdvojit će se pojedine nepromjenjive vrste riječi.

Prilozi

U čakavskim se govorima prilozi prikazuju na svojevrsan način, posebno mjesni prilozi. Tako umjesto priloga *gdje* koristi se oblik *gdi*: *gdi se idje na barkanj* (6), *a gdi stoju* (8), a umjesto *nigdje* koristi se oblik *nigdi/nigda* koji u ovom dramskom ostvarenju može biti u kontekstu *nikada*: *nisam za to nigda čuja* (8).

Neki od priloga prisutnih u ovom dramskom ostvarenju potječu iz talijanskog jezika: *nitko ih nije dočeka i zato konte Toni pa je deboto u afan* (6), *mogu li se ikako vidit ona tri arara marijah terežih, anzi valja mi svakako govorit s ćaćom* (8), *činilo mi se vidit da su puntari sdignuli na palac konta Tona veliku bandiru bianko, rošo, blu* (20). U analiziranom tekstu uočljivi su i oblici priloga koji se tvore pomoću pridjeva, a koriste se kao izraz: *pak ćemo ti se smijat ka ludi* (28).

Kod priloga *opet* dolazi do proteze fonema *j* što je karakteristično za čakavske govore: *gre jopet na svoj stari meštier* (27), ali na nekim se mjestima zadržava njegov izvorni oblik: *da dodje opet na staru* (10), *ako opet bude proteštat* (12).

Čestice

U ovoj se drami najviše ponavljaju upitna čestica *li* i čestica *ne*.⁷ Čestica *li* gotovo uvijek se piše zajedno s glagolskom riječi: *jesteli čuli veliku novitad* (5), *znateli one četiri karoce* (8), *jesili mu baš ti vidila u ruci revolver* (11), *jeli to moguće* (21), a samo se na nekim mjestima pronalaze primjeri gdje je napisana odvojeno od glagola: *znate li od koga su kolura bile vriče* (8).

Čestica *ne* u većini se slučajeva bilježi zajedno s ostatkom konstrukcije: *neviči, ja ću ti kazat kako stvar stoji* (8), *ja neznam ništa* (10), *nevidim uru da se Split umiri* (10) dok se na nekim mjestima bilježi odvojeno: *ne smijmi se berekinu* (26). U posljednjem primjeru čestica *ne* napisana je nesastavljeno, ali zato je enklitima *mi* napisana sastavljeno. Prikaz ove dvije čestice još su jedan primjer nedosljednosti jer se jednaki oblici bilježe na različit način.

Usklici

Jedan od usklika karakterističnih za čakavske govore jest usklik *joh*: *joh, grom iz vedra neba ih ubia* (15), *joh, ne kuntentase* (25), *joh, more te izilo* (25), *joh da mi nije za jednu* (25), *joh berekinu* (25), *joh Šior Zaneto nesretni* (25), *joh vrazi te odnili* (25) *joh žalosti* (26), *joh, utopia se* (26).

Osim usklika *joh* pojavljuju se i drugi usklici: *ah, to nije istina* (7), *oh per l'apunto* (10), *ajme meni straja* (11), *ha, ha, ha! reka sam ja!* (12), *eh, vi hoćete da sve bude uvik na vašu* (17), *ah onda valja i meni trkat* (21), *bravo, baš si pogodila* (28).

⁷ O sastavljenom i nesastavljenom pisanju navedenih čestica bilo je više riječi u poglavlju *Pravopisna analiza*.

4.4. Leksik

afan, im. – nesvijest, stanje bez svijesti (Petrić, 2008: 2); *nitko ih nije dočeka i zato konte Toni pa je deboto u afan* (6).

anci, pril. – dapače (Radišić, 2003: 10); *mogu li se ikako vidit ona tri arara marijah terežih, anzi valja mi svakako govorit s ćaćom* (8).

anguja, im. – jegulja (Petrić, 2008: 5); *svaki dan šetajuć se doša do na zemlju, pa bi jia cate, kukumare, angurje, mlune* (6).

arar, im. – 1. vreća od kostreti, kože 2. polovina konjskog ili magarećeg tovara (Petrić, 2008: 6); *tri arara krcata Maria Teresiju ča će služit* (7).

areštat, gl. – 1. uhititi, uhapsiti 2. učvrstiti npr. neki stroj, spravu (Petrić, 2008: 7); *eno sad je arresta meštra Ivu* (14).

arivat, gl. – 1. stići, doći 2. doputovati (Petrić, 2008: 8); *dan posli nego je ariva* (7).

arkač, im. – psovač (Petrić, 2008: 8); *gdi se tuži na ove pogane luterane, harkače, puntare* (9).

bajunet, im. – vrsta bodeža koji se nosi nataknut na cijev puške za borbu prsa u prsa (Petrić, 2008: 13); *a sada tri soldatu s bajunetom in kana čuvaju dan i noć to pusto blago* (8).

bandira (bandjera), im. – zastava, barjak (Petrić, 2008: 15); *jer je on ka bandira na trabakulu* (15).

barkan, prid. – koji je miješan, koji je prevrtan (Petrić, 2008: 16); *gdi se idje na barkanj zatvoren u jednoj kućici* (6).

bekin, im. – vragolan, mangup, neozbiljan mladić (Petrić, 2008: 21); *meni za reć Vam svu istinu nije ža ono bekina* (10).

beršaljeri, im. – talijanski vod vojske s perjem na kapi (Radišić, 2003: 13); *prid direkturom beršaljera ludeških* (5).

beštimat, gl. – govoriti nepristojne riječi, psovati; kleti; huliti (Petrić, 2008: 22); *za Boga muči, nemoj beštimat* (16).

bikar, im. – mesar (Petrić, 2008: 23); *dok bude ovih peškadura, fakina i bikara, neće nikad pak nikad, doć drugi poteštat* (16).

bjankarija, im. – bijelo rublje (Petrić, 2008: 24); *gdi sad prostirete bjankariju* (20).

bjanko, pril. – 1. bijelo 2. svijetlo (misli se na boju) 3. prazno (o listu papira); neispisano (Petrić, 2008: 24); *činilo mi se vidit da su puntari sdignuli na palac konta Tona veliku bandiru bianko, rošo, blu* (20).

butiga, im. – 1. dućan, prodavaonica 2. dućan-radionica (Petrić, 2008: 36); *da ja volim stat u butigu prodavat ceru i torce* (28).

cata, im. – jednogodišnja biljka slatka okrugla ploda žutonarančaste boje, dinja, milun (Petrić, 2008: 37); *pa bi jia cate, kukumare, angurje, mlune* (6).

ćaća, im. – otac (Petrić, 2008: 45); *pa sam baš zato bila u ćaće* (12).

čejad, im. – 1. ljudi općenito 2. osobe koje čine obitelj (Petrić, 2008: 46); *ma za ki uzrok jeubija toliko čeljadi* (11).

deboto, pril. – 1. zamalo, skoro 2. umalo, gotovo da, malo je trebalo (Petrić, 2008: 53); *nitko ih nije dočeka i zato konte Toni pa je deboto u afan* (6).

debuleca, im. – slabost, nemoć, osjećaj iznemoglosti izazvan kakvom bolešću, iscrpljenošću, umorom i sl. (Petrić, 2008: 53); *neka debuleča sad je intrala u vaš naš partid* (20).

dekoracijun, im. – 1. ukrašenost ili kićenost čega 2. odlikovanje (Petrić, 2008: 53); *da se Muji dade zlatna dekoraciun za ono ča je dobro gleda* (7).

diliđenca, im. – kočija za prijevoz putnika i pošte (Petrić, 2008: 56); *jer mi valja kupiti onoga Solinjanina visoka, onoga hradaša ča vodi diligenzu* (8).

diškorši, im. – 1. razgovori 2. raspravljanja o komu ili čemu (Petrić, 2008: 57); *pustimo ove diskorše* (6).

dišperadun, im. – propalica, probisvijet (Petrić, 2008: 57); *ali mi je žao da će Bog pokarat sve nas zaradi ona dva tri disperaduna* (10).

dunkve, vezn. – dakle (Petrić, 2008: 63); *dunque skupili smo im za viaz* (6).

durat, gl. – (koga, što) 1. trajati, ne prestajati 2. *pren.* trpjeti, izdržavati (npr. poteškoće, nevolje), podnositi, izdržavati do kraja jedva spajajući kraj s krajem 3. *pren.* odolijevati kakvoj bolesti 4. *pren.* životariti (Petrić, 2008: 63); *torce ča nebi durali ni jednu uru* (13).

edukat (se), gl. – (koga, što) 1. školovati (se), obrazovati (se) 2. odgajati (Petrić, 2008: 67); *da će ga edukavat na svoje spize* (12).

fabrikat, gl. – 1. raditi 2. proizvoditi, napravljati 3. (komu, što) *pren.* izmišljati komu kakvu šalu, psinu, podvalu ili što neugodno (Petrić, 2008: 69); *da je kralj posla pun vapur žutih munidi našem ćaći i našem partidu i jednu makinu za fabrikat bankanote* (14).

fakin, im. – 1. mangup, neotesanac, uličar 2. javni nosač prtljage (Petrić, 2008: 70); *dok bude ovih peškadura, fakina i bikara, neće nikad pak nikad, doć drugi poteštati* (16).

falš, prid. – 1. koji je neiskren, koji je licemjerman 2. koji je lažan, krivotvoren, umjetan, nije original (Petrić, 2008: 70); *evo do jučer prodava je falše sviće* (17).

fažol, im. – grah (Petrić, 2008: 72); *baranko bi ima tako prižkoga fažola* (19).

fila, im. – 1. red, skup onoga što dolazi jedno za drugim 2. nadjev (Petrić, 2008: 75); *ža mi je odveć moj M. Ive da se ritiraješ iz naše file* (24).

finta, im. – 1. izmišljotina 2. izlika 3. trik 4. spretna kretnja za zavaravanje protivnika u igri (Petrić, 2008: 75); *ča ćeš vaja činit fintu* (14).

fjok, im. – vrpca, mašna (Petrić, 2008: 76); *da se dopusti Zane de la Komun nosit onu robu s fiokima* (7).

fjorin, im. – austrijski novac do 1918. (Radišić, 2003: 22); *koje sada da fiorin, da će mu se vratit 100 fiorina* (6).

foji, im. – dnevni tisak, novine (Petrić, 2008: 77); *muči da te nebi puntari čuli, pa da nebidu u foje stavili, ča govoriš* (8).

funtana, im. – fontana (Petrić, 2008: 82); *da se stavi povrh funtane i još 8 drugih grazia* (7).

furešt, prid. – koji je stran, koji nije domaći (Petrić, 2008: 82); *oni furest ča piše „Avvenir“* (10).

gamba, im. – noga (Magner et al., 2006: 49); *pobiga je gambe levade ka i vi* (12).

gracija, im. – ženska osoba gracioznog izgleda, ljepotica (Petrić, 2008: 91); *reka mu je ministar da pita koliko grazia hoće* (7).

grubo, pril. – 1. na grubi, ružni način; surovo 2. ugrubo. ovlaš; u glavnim (osnovnim) crtama (Petrić, 2008: 95); *bojim se da će sutra bit grubo vrime* (20).

inkanat, im. – 1. novčana propast, stečaj 2. dražba (Magner et al., 2006: 60); *neka govoridu, da će mu brzo poč palac i prokurative na inkanat* (17–18).

inšempjan, prid. – 1. koji je izluđen 2. koji je zbunjen 3. budalast; glupast (Petrić, 2008: 109); *oni ludi i inšempiani konte Vice* (16).

intendit, gl. – 1. (što) biti upućen; poznavati 2. (se) razumjeti se u kakav rad, posao (Petrić, 2008: 110); *lahko je dati intendit* (12).

invitat, gl. – pozvati, uputiti poziv (Petrić, 2008: 111); *gdi su ga invitavali na obid, marendu, večeru* (7).

ižventat, gl. – izmisliti (Magner et al., 2006: 67); *sve su to učinili oni kapitan od Porta bit će sve to izventa* (25–26).

jid, im. – ljutnja, srdžba, vidljivo izraženo nezadovoljstvo (Petrić, 2008: 126); *neka puntari krepaju od jida* (17).

kaca, im. – visoka drvena posuda okrugla oblika (polubačva) za gnječenje grožđa ili kiseljenje kupusa (Petrić, 2008: 129); *eno su stavili u kacu punu vode Sv. Ćirila* (16).

kanun, im. – top (Petrić, 2008: 134); *je li mu u ruci kanun, puška, pistola ili revolver* (11).

kapac, prid. – onaj koji je sposoban za što, koji je vrijedan, kadar što učiniti (Petrić, 2008: 135); *ča neznaš ti da bi ja sad bija kapac učinit ono ča nikad nisam dosad učinija* (22).

kapo, im. – vođa, šef, predradnik (Petrić, 2008: 135); *kapo di tuti noi el vero potešta* (12).

karoca, im. – kočija (Petrić, 2008: 137); *a ča mu nisu poslali zlatnu karocu* (7).

kaštigat, gl. – 1. kazniti 2. uništiti, dotući (Petrić, 2008: 138); *Bog je kaštiga D.n Eccolu* (17).

katrida (katriga), im. – drvena stolica s naslonom, sjedalica (Petrić, 2008: 139); *niko je špia da je on na piaci u onu nedilju sdiga katrigu za udrít gendarmariju* (21).

kolur, im. – boja (Petrić, 2008: 145); *a znate li od koga su kolura bile vriče* (8).

komodat (se), gl. – 1. osjećati se opušteno, slobodno 2. udobno se smjestiti; [komodajte se] *fraz. izraz – izvolite naprijed; raskomodite se* (Petrić, 2008: 146); *njega to nije komodalo* (6).

konšumat, gl. – potrošiti (Petrić, 2008: 148); *sviče ča bi se odma razpale i konsumale* (13).

krejanca, im. – 1. poštovanje, obzir prema komu 2. dobro vladanje, pristojnost, uljudnost (Petrić, 2008: 152); *baš je bila necessitad malo im kreance naučit* (27).

kukumar, im. – krastavac, vrtno povrće, zelene kore i bijela mesa; pripravlja se za salate (Petrić, 2008: 155); *pa bi jia cate, kukumare, angurje, mlune* (6).

kumpanjo, im. – 1. prijatelj, bliski poznanik, drug 2. suradnik u zajedničkom poslu ili obrtu (Petrić, 2008: 155); *kad bi ufatia na sami koga kumpagna i skulara od S. Dominga ča je narodnjak* (21).

kumpatit, gl. – 1. (koga, što) razumjeti, shvatiti smisao, značenje ili sadržaj čega 2. imati razumijevanje za koga, shvaćati, pravdati i ne reagirati na čije pobude, biti svjestan njihove opravdanosti 3. (komu) ugoditi, ići na ruku 3. (se) pren. a. trpjeti, podnositi nevolje ili teškoće b. osjećati duševnu, tjelesnu ili moralnu bol (Petrić, 2008: 156); *premda nema mudru glavu kumpatiju ga* (13).

kuntentat, gl. – 1. zadovoljiti, učiniti koga zadovoljnim, učiniti kome po volji 2. (se) a. ispuniti svoje želje, učiniti sebi po volji b. (čime) ne tražiti više, biti zadovoljan onim što se ima (Petrić, 2008: 156); *joh, ne kuntentas, joh more te izilo* (25).

libar, im. – knjiga (Petrić, 2008: 164); *oni ča je štampa libar „la Ginnastica dell'Asino“* (16).

limozina, im. – lemozina (Petrić, 2008: 165); *jutros je banza oni ča je prije kupia limosinu* (14).

lumer, im. – broj, brojka (Petrić, 2008: 168); *ča je hodia stavljat po kućam lumere* (5).

makinja (makina), im. – 1. stroj, sprava koja pretvara neku energiju u mehanički rad 2. motorno vozilo (npr. lokomotiva, automobil, avion i dr.) 3. oruđe, predmet za obavljanje kakvog posla (Petrić, 2008: 171); *da je kralj posla pun vapur žutih munidi našemu čači i našemu partidu i jednu makinu za fabrikat bankanote* (14).

marenda, im. – doručak, užina, međuobrok do ručka (Petrić, 2008: 175); *gdi su ga invitavali na obid, marendu, večeru* (7).

meritat, gl. – zavrijediti (Magner et al., 2006: 98); *hoće reć da i meritam* (13).

meštar, im. – 1. majstor obrtnik 2. *pren.* učitelj(ica) 3. *pren.* stručnjak, onaj koji dobro poznaje struku (Petrić, 2008: 179); *eno sad je arrešta meštra Ivu* (14).

mištral, im. – meštral (Petrić, 2008: 182); *idjem i ja do Menega na rivu popit soldo vode sa mištralom* (12).

morina, im. – po praznovjerju nestvarno biće koji dolazi čovjeku u snu; noćna mora (Petrić, 2008: 185); *obnoć malo me vataju gramfi i pritiska sve morina* (9).

mufa, im. – 1. pljesan 2. pokvareno vino 3. dječje zabavište (Petrić, 2008: 187); *udrila mu malo muffa u glavu* (23).

munita, im. – novac kao a. sredstvo plaćanja b. sitan kovani novac, kovanice, novčići (Petrić, 2008: 188); *za jednu munidu slavno će votat za nas* (8).

mužika, im. – 1. glazba općenito 2. puhački orkestar koji svira u hodu (Petrić, 2008: 190); *onoga maloga, ča udara u puntarsku mužiku* (21).

novitad, im. – 1. novina, nova pojava; novost 2. neobičnost; čudna stvar; čudo (Petrić, 2008: 203); *a jesteli čuli veliku novitad* (5).

obid, im. – glavni dnevni obrok, po običaju u sredini dana; ručak (Petrić, 2008: 206); *gdi su ga invitavali na obid, marendu, večeru* (7).

opinjun, im. – 1. sveopće mišljenje, javno mnijenje 2. sud o komu ili čemu (Petrić, 2008: 217); *ja sam dell'opinion, da će on kasno izać za poteštata* (9).

oštarija, im. – neugledno ugostiteljsko mjesto u kojem se pije vino ili rakija, gostionica uz cestu, krčma (Petrić, 2008: 220); *jer mi je i muž deboto svaku večer tuka puntare na butegib u oštariji svudajec* (22).

pacifik, prid. – 1. koji je miran, koji se ne uzbuđuje, koji vlada sobom, koji je prožet unutrašnjim mirom, smiren, spokojan 2. koji je nezainteresiran, koji se općenito ne brine ni o čemu (Petrić, 2008: 224); *stojte pacifika* (11).

pak, im. – 1. više predmeta ili komada složenih zajedno, omotanih u kakav papir ili karton radi slanja, paket 2. svežanj igračih karata (Petrić, 2008: 225); *sad sam skobia Vužiu gdi terče nizza skale sa velikim pakom jasprih* (21).

palac, im. – 1. palača, dvorac; velika i lijepa reprezentativna zgrada 2. velika kuća 3. *pren.* raskošni hotel (Petrić, 2008: 225); *za primit ona tri arara do u palac čaće* (8).

parit, gl. – 1. izgledati, ostavljati dojam, izazivati dojam; sličiti, nalikovati 2. (*se*) činiti se, pričinjavati se (Petrić, 2008: 228); *pari mi se ka da mala Beke beči* (13).

partit, gl. – 1. otputovati, poći na kakav put 2. napustiti neko mjesto, udaljiti se; otići 3. *pren.* umrijeti, poginuti, nestati (Petrić, 2008: 229); *partili su za u Beč* (6).

pasat, gl. – 1. (gdje, kroz što, preko čega) prijeći preko kakvog prostora, proći krećući se 2. (pored koga, čega) hodajući mimoći se s kim, ostaviti iza sebe; preteći 3. minuti, proteći (o vremenu ili događaju) (Petrić, 2008: 229); *pasivala sam kod Sv. Petra novoga* (11).

perikul, im. – stanje ili položaj u kojem je što opasno, opasnost (Petrić, 2008: 234); *udrila mu malo muffa u glavu, ali nije perikula* (23).

persona, im. – osoba općenito; ličnost (Petrić, 2008: 234); *vaja da znaš (...) da M. Ive nije mala peršona* (24).

pinezi, im. – sredstvo plaćanja u kovanicama ili papirnatim komadima u raznim vrijednostima, novac (Petrić, 2008: 238); *a ča neće dakle s onim pinezima gradit novi tejatar* (18).

Pišker, im. – predio Splita jugozapadno od Dioklecijanove palače kod Matejuške, nekada puno izvora ljekovite sumporne vode koja se upotrebljavala u različite namjene (često su žene prale robu u njoj) (Petrić, 2008: 240); *ja bih odma volia da me more i piškera izide* (19).

pokarat, gl. – 1. (koga) zavaditi, učiniti da tko s kim bude u svađi 2. (*se*) ući s kim u svađu, posvađati se; zavaditi se (Petrić, 2008: 250); *ali mi je žao da će Bog pokarat sve nas zaradi ona dva tri disperaduna* (10).

policjot, im. – 1. službenik policije, policajac 2. *pren.* onaj koji progoni sve za što misli da bi moglo štetiti društvu, okolini i sl. (Petrić, 2008: 250); *pitala sam onog puliciota Buškaina gdi daju pineze* (25).

ponistra, im. – drveni okvir sa staklom koji zatvara otvor u zidu zgrade, prozor (Petrić, 2008: 252); *da će opet s ponistre nami pripovidat* (9).

porat, im. – luka, pristanište (Petrić, 2008: 253); *kapitan od porta, ubija je malog Seguića* (11).

porcjun, im. – povećana porcija (Petrić, 2008: 253); *meni valja da dadu dopju porciun* (21–22).

portun, im. – ulaz u zgradu ili kuću, zajednička ulazna vrata (Petrić, 2008: 254); *kad sam došla na portun, pitala sam onog puliciota Buškaina gdi daju pineze* (25).

posteja, im. – ležaj za odmor i spavanje, krevet (Petrić, 2008: 255); *eno leži u postelji ima dva miseca* (17).

pošada, im. – nož za rezanje mesa, u kompletu (kao pribor za jelo) s vilicom i žlicom (Petrić, 2008: 255); *jia je sa zlatnim pošadama* (10).

poteštata, im. – najviši nosilac vlasti u gradu, predsjednik grada, gradonačelnik (Petrić, 2008: 257); *niki govore da konte Toni neće bit nigda za poteštata* (9).

predikat, gl. – 1. držati propovjedi 2. *pren.* dosadno i dugo govoriti, pričati uvijek isto i besmisleno (Petrić, 2008: 261); *ja ću ti sad po gradu predikavat* (14).

prešident, im. – predsjednik (Petrić, 2008: 262); *idjem sada u poteštada, ča je presidente od komitada* (28).

prežempjo, pril. – na primjer, evo primjera (Petrić, 2008: 262); *komu in ultimissimo krast all'ingrošo, a Vami prešempio* (6).

prežun, im. – mjesto gdje se zatvaraju prijestupnici, zgrada gdje osuđenici izdržavaju kaznu, zatvor (Petrić, 2008: 262); *bit će ih po prežunih* (10).

procesjun, im. – procesija (Magner et al., 2006: 135); *pak se vas Lučac podiga ka procesiun pa gre u palac čaće* (21).

proštit, gl. – čitajući saznati, doznati što, upoznati sadržaj tiskanog ili pisanog teksta; pročitati (Petrić, 2008: 273); *ča niste proštili onu pismu ča su komponili* (13).

puntar, im. – 1. narodnjak Hrvat; hrvatski rodoljub; borac za narodna prava; pučki buntovnik 2. onaj koji se bavi rezanjem i obrađivanjem kamena, koji radi s kamenom; kamenorezac; kamenoklesar (Petrić, 2008: 277); *neka dodju sada puntari govoriti nam* (5).

riva, im. – općeniti naziv za svaku popločanu obalu uz more (Petrić, 2008: 292); *imam poč na rivu* (12).

rošo, prid. – koji ima crvenu boju, crveni (Petrić, 2008: 294); *činilo mi se vidit da su puntari sdignuli na palac konta Tona veliku bandiru bianko, rošo, blu* (20).

ruvinat, gl. – 1. oštetiti, uništiti što 2. (*se*) *pren.* ozlijediti se (Petrić, 2008: 295); *bija bi se vas ruvina* (6).

serđente, im. – narednik u vojsci (Petrić, 2008: 300); *našla sam tute onoga sergenta inšempiana ča nosi mustače* (26).

skandal, im. – 1. žučna, bučna, žestoka prepirka; pretjerana svađa; vika između dvoje zavađenih 2. sramotni čin, sramota pred svijetom, bruka (Petrić, 2008: 303); *gledaju na svaki način zametnut skandal* (11).

skular, im. – onaj koji ide u školu, učenik (Petrić, 2008: 304); *kad bi ufatia na sami koga kumpagna i skulara od S. Dominga ča je narodnjak* (21).

skužat se, gl. – ispričati se za što loše napravljeno, za kašnjenje, uvredu itd.; opravdati se (Petrić, 2008: 305); *kako možete skužavat one pogane ljude* (10).

soldat, im. – onaj koji služi vojsku, vojnik (Petrić, 2008: 308); *a sada tri soldatu s bajunetom in kana čuvaju dan i noć to pusto blago* (8).

šeduta, im. – sjednica, sastanak; zasjedanje (Petrić, 2008: 321); *nemoj zaboravit da imamo večeras šedutu* (24).

šjor, im. – 1. gospodin 2. oslovljavanje starijih muškaraca u znak poštovanja (Petrić, 2008: 326); *deputaciun u kojoj je bila velika quantitat mudrih glavica za da se tuži u Vienu prid šior Ministrom* (5).

šoldi, im. – novci općenito (Petrić, 2008: 335); *ko je da 20 šoldi, da će mu se vratit 20 fiorini* (6).

špijat, gl. – 1. otkriti kakvi tajni ili drugi podatak kome; otkriti ono što se krije 2. potkazati, odati koga, očitovati komu tuđe namjere, izdati koga (Petrić, 2008: 339); *niko je špia da je on na piaci u onu nedilju sdiga katrigu za udrít gendarmariju* (21).

štimat, gl. – 1. usklađivati, podešavati, ugađati 2. činiti da jedan dio točno odgovara drugom dijelu po dimenzijama, obliku itd.; prilagođavati jedno s drugim 3. dovoditi u red, sređivati da bude ispravno, točno, bez greške (Petrić, 2008: 343); *hoće reć da mene više štimaaju nego Don Rodriga* (13).

štorija, im. – duga pripovijest; priča; događaj (Petrić, 2008: 344); *ča nije nigda na svitu čovik vidia, ča nikad nije štorija zapamtila* (16).

tantat, gl. – 1. dovoditi koga u napast; nagovarati 2. uznemiravati, ne dati mira 3. (na što) pren. navoditi na grijeh (Petrić, 2008: 354); *sve me niki vrág tanta da privrnem i ja bandiru* (19).

teatar, im. – 1. kazalište 2. pren. glumatanje, pravljenje predstave, pretvaranje (o ponašanju osoba) (Petrić, 2008: 356); *a ča neće dakle s onim pinezima gradit novi tejatar* (18).

torac, im. – 1. velika voštana svijeća koja se nosi u crkvenim procesijama 2. ukrašeni drveni nosač, služi za nošenje onoga što se smatra svetim prilikom svečane katoličke povorke (Petrić 2008: 364); *sviče ča bi se odma razpale i konsumale, torce ča nebi durali ni jednu uru* (13).

trabakul, im. – vrsta teretnog jedrenjaka s dva jarbola, zaobljenog pramca i oštre krme (Petrić, 2008: 365); *jer je on ka bandira na trabakulu* (15).

traditur, im. – 1. onaj koji je počinio izdaju, izdajica, izdajnik 2. onaj koji je iznevjerio dogovor, sporazum, ljubav; onaj koji je prekršio vjernost, nevjernik; kojemu se ne može vjerovati (Petrić, 2008: 365); *Ajduče, tradituru, bužiardo, ladro, kannja, da mi nije od Boga grijota...* (26).

ura, im. – 1. sprava za pokazivanje vremena, sat 2. općenito smo vremensko trajanje (vrijeme) čega od šezdeset minuta (Petrić, 2008: 380); *torce ča nebi durali ni jednu uru* (13).

vjađat, gl. – putovati (Radišić, 2003: 68); *i viagiaj, viagiaj došli su u Beč* (6).

5. ZAKLJUČAK

U ovom se radu analiziralo dramsko ostvarenje u jednom činu *Bečke munide i šjor Zaneto* na pravopisnoj, fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj razini. U prvom se poglavlju dao pregled jezičnih značajki čakavskog narječja budući da se pretpostavilo da je navedena drama napisana splitskom čakavštinom. Analizirani tekst potječe iz 19. stoljeća kada je štokavština već jaka i zbog toga je njezin utjecaj vidljiv i u razgovorima među likovima. Analiza je pokazala koliko je čakavskoga prisutno u navedenom dramskom ostvarenju, a koliko je štokavskih jezičnih značajki. Razgovori među likovima otkrivaju političku i društvenu sliku tog vremena. Likovi su uglavnom s čakavskog područja, uz manja odstupanja, zbog čega je upravo ova drama bila izvrstan primjer za jezičnu analizu. Pregledom govora likova u jezičnoj analizi zaključuje se da štokavski elementi podjednako prisutni u govorima svih likova.

U fonološkoj analizi uočeni su i čakavski i štokavski elementi, npr. kod glagola *uzeti* prisutan je štokavski oblik *uzeti*, ali i čakavski *vazeti*. U primjerima gdje je prisutno dočetno *l* uočavaju se i čakavski (*uzeja*) i štokavski (*uzeo*) oblici. Osim toga, kod analize fonema *đ* i *h* utvrđeni su uglavnom štokavski elementi; kod fonema *đ* prisutne su štokavske jotacije, a kod fonema *h* izostanak tog fonema. Delateralizacija je uočena u brojnim primjerima što potvrđuje čakavski govor, ali na nekim mjestima dolazi do iznimke i tada se javlja štokavski utjecaj. Ostale promjene na planu fonologije također potvrđuju prisutnost čakavskih i štokavskih značajki.

Od morfoloških posebnosti uočava se nekoliko specifičnosti. Kod G mn. prisutni su različiti nastavci upravo zbog prisutnosti čakavskih i štokavskih elemenata. Osim toga, u G mn. imenica *a*-vrste vidljiv je štokavski utjecaj, dok se čakavski elementi uočavaju kod podudaranja genitivnih nastavaka imenica *i*-vrste s nastavcima imenica *a*-vrste. Zanimljivi su i nastavci D, L, I mn. budući da se u njima prepoznaju i čakavski i štokavski nastavci. Čakavski nastavci D, L, I mn. su apokopirani (*-am*, *-ami*), dok se štokavski prepoznaju po svom punom obliku (*-ama*, *-ima*). Čakavski oblik upitno-odnosne zamjenice glasi *ča* i prevladava u ovom dramskom ostvarenju, a štokavski oblik iste zamjenice (*što*) pojavljuje se tek u nekoliko primjera. Konjugacija glagola *ići* u prezentu glasi *grem*, *greš*, *gre*, *gremo*, *grete*, *gredu*. U prezentu 3. lica množine pojavljuje se nastavak *-du* koji je karakterističan za dalmatinske otoke i južnu obalu. Infinitivi su uvijek apokopirani što je obilježje čakavskih govora, a tek na nekoliko mjesta puni oblici infinitiva potvrđuju štokavski utjecaj. Česta

pojava unutar analizirane drame jest nepotrebno spajanje riječi što se najbolje vidi u primjerima čestica *li* i *ne*. U glagolskom pridjevu radnom prisutni su različiti nastavci odakle se zaključuje da je nedosljednost često prisutna u ovakvoj vrsti govora.

Analizom leksika utvrđuje se utjecaj talijanskog jezika što i ne čudi s obzirom na geografski smještaj i jezične dodire. Gotovo cijeli leksik dolazi iz talijanskog jezika, a prisutan je i manji broj latinizama. Talijanizmi su većinom prilagođeni splitskom govoru dok pojedine riječi zadržavaju svoj izvorni oblik.

6. SAŽETAK

Čakavsko narječje sadrži brojne dijalekte koje čini više mjesnih govora. Među mjesnim govorima česta su preklapanja budući da pripadaju istoj cjelini, tj. istom narječju. U svakom od govora prisutne su značajke koje odvajaju taj govor od drugih govora te ih čine jedinstvenima. Analizirano dramsko ostvarenje *Bečke munide i šjor Zaneto* potječe s kraja 19. stoljeća i odvija se u Splitu. Upravo je iz tog razloga govor prepoznatljiv među likovima splitska čakavština. Značajke splitskog govora najbolje su utvrđene fonološkom, morfološkom i leksičkom analizom. Iako je riječ o govoru 19. stoljeća u kojem je već vidljiv štokavski utjecaj, splitska čakavština sadrži brojne jezične vrijednosti koje ju čine onim što i danas jest, posebnom i jedinstvenom.

Ključne riječi: čakavsko narječje, splitski govor, jezične posebnosti, 19. stoljeće

Abstract

From Split's collection (*Bečke munide i šjor Zaneto*) – linguistic analysis

The Chakavian dialect contains numerous dialects that make up several local speeches. There are frequented overlaps among the local speeches given the fact that they belong to the same entity, i.e. the same dialect. In each of the speeches there are features that separate that speech from others and make them unique. The analyzed drama *Bečke munide i šjor Zaneto* originates from the end of the 19th century and takes place in Split. It is precisely for this reason that the speech recognizable among the characters in Split is the Chakavian dialect of Split. The features of speech in Split is best determined by phonological, morphological and lexical analysis. Although, it is a speech from the 19th century in which Shkotavian influence is already visible. Chakavian dialect of Split offers numerous linguistic values which make it what it is today, special and unique.

Key words: Chakavian dialect, speech of Split, linguistic peculiarities, 19th century

7. LITERATURA

- Brozović, D., Ivić, P.** (1988). Čakavsko narječje. U Vladimir Pezo (ur.). *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski* (str. 80–90. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža”.
- Finka, B.** (1971). Čakavsko narječje. *Čakavska rič*, 1, 1, 11–71. (preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/192025>, 21. 8. 2023.).
- Galović, F.** (2014). Prilog poznavanju splitske čakavštine prve polovice 20. stoljeća. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, 42, 1–2, 51–69. (preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/193478>, 26. 7. 2023.).
- Hrvatska enciklopedija: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5825> (22. 6. 2023.).
- Jutronić, D., Magner, T. F.** (2006). *Rječnik splitskog govora*. Zagreb: Durieux, Dubrovnik University Press.
- Jutronić, D., Tomelić Ćurlin, M., Runjić-Stoilova, A.** (2016). *Libar o jeziku Marka Uvodića Splićanina*. Split: Filozofski fakultet u Splitu.
- Lisac, J.** (2003). *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lisac, J.** (2009). *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Magner, T. F.** (1976). *Zapažanja o današnjem splitskom govoru*. University Park, Pennsylvania, USA (preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/132468>, 12. 7. 2023.).
- Menac-Mihalić, M., Menac, A.** (2011). *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Moguš, M.** (1977). *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Narodni list (1882). *Iz splitskih svaštica. Bečke munide i šjor Zaneto*. Zadar: Brzotisak Narodnog lista.
- Petrić, Ž.** (2008). *Splitski rječnik*. Split: DES.
- Radišić, T.** (2003). *Ričnik spliskog govora*. Split: Columna.
- Tomelić, M.** (2000). Splitska čakavština u tekstovima Ivana Kovačića. *Čakavska rič*, 28, 1–2, 71–127. (preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/164616>, 26. 7. 2023.).
- Vidović, R.** (1973). O frekvenciji romanskog leksika talijanskog (mletačkog) porijekla u splitskom čakavskom govoru. *Čakavska rič*, 3, 2, 5–122. (preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/192166>, 26. 7. 2023.).

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Dora Božidar, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrvatskog i talijanskog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 19.9.2023.

Potpis

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Dora Božidar
Naslov rada: Iz splitskih svaštica (Bečke munide i šjor Zaneto) - jezična analiza
Znanstveno područje: Humanističke znanosti
Znanstveno polje: Filologija
Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada:

prof. dr. sc. Marijana Tomelić Ćurlin

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

/

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

prof. dr. sc. Marijana Tomelić Ćurlin

izv. prof. dr. sc. Tanja Brešan Ančić

prof. dr. sc. Anita Runjić-Stoilova

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 19.9.2023.

Potpis studenta/studentice:

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

kojom ja Dora Božidar, kao autor/ica završnog rada dajem suglasnost Filozofskom fakultetu u Splitu, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

Iz splitskih svaštica (Bečke munide i šjor Zaneto) - jezična analiza

koristi na način da ga, u svrhu stavljanja na raspolaganje javnosti, kao cjeloviti tekst ili u skraćenom obliku trajno objavi u javnoj dostupni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu, Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Splitu te Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a sve u skladu sa *Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima* i dobrom akademskom praksom.

Korištenje završnog rada na navedeni način ustupam bez naknade.

Split, 19.9.2023.

Potpis